

VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

Dương Thị Thanh Thanh

**MỨC ĐỘ THÍCH ỨNG
VỚI HOẠT ĐỘNG QUẢN LÝ DẠY HỌC
CỦA HIỆU TRƯỞNG TIỂU HỌC**

Chuyên ngành : Tâm lý học chuyên ngành

Mã số : 62 31 80 05

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TÂM LÝ HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

PGS.TS Nguyễn Xuân Thúc

HÀ NỘI - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các dữ liệu và kết quả nêu trong luận án là trung thực và chưa từng ai khác công bố trong bất kỳ công trình nào.

Tác giả luận án

Dương Thị Thanh Thanh

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN TÂM LÝ HỌC VỀ THÍCH ỨNG VỚI HOẠT ĐỘNG QUẢN LÝ DẠY HỌC CỦA HIỆU TRƯỞNG TIỂU HỌC	7
1.1. Tổng quan nghiên cứu vấn đề	7
1.2. Thích ứng	21
1.3. Quản lý dạy học của hiệu trưởng Tiểu học	35
1.4. Thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng Tiểu học	41
Chương 2: TỔ CHỨC VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU	60
2.1. Vài nét về địa bàn và khách thể nghiên cứu	60
2.2. Tổ chức nghiên cứu	61
2.3. Các phương pháp nghiên cứu	67
2.4. Thang đánh giá mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học	79
Chương 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU MỨC ĐỘ THÍCH ỨNG VỚI HOẠT ĐỘNG QUẢN LÝ DẠY HỌC CỦA HIỆU TRƯỞNG TIỂU HỌC	83
3.1. Đánh giá chung thực trạng mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học	83
3.2. Phân tích thực trạng các biểu hiện mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học	91
3.3. Các yếu tố ảnh hưởng tới mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học	105
3.4. Các chân dung điển hình về thích ứng hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học	119
3.5. Kết quả thực nghiệm tác động	131
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	141
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN	144
TÀI LIỆU THAM KHẢO	145
PHỤ LỤC	156

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT TRONG LUẬN ÁN

ĐC	:	Đối chứng
ĐH	:	Đại học
ĐHSP	:	Đại học sư phạm
ĐHNN	:	Đại học ngoại ngữ
ĐHQG	:	Đại học quốc gia
ĐLC	:	Độ lệch chuẩn
QLDH	:	Quản lý dạy học
SL	:	Số lượng
STT	:	Số thứ tự
STN	:	Sau thực nghiệm
TB	:	Thứ bậc
TLH	:	Tâm lý học
TN	:	Thực nghiệm
THCS	:	Trung học cơ sở
TTN	:	Trước thực nghiệm
XH	:	Xã hội

DANH MỤC CÁC BẢNG TRONG LUẬN ÁN

	Trang
<i>Bảng 2.1</i>	Độ tin cậy của các thang đo 65
<i>Bảng 2.2</i>	Tính khả thi của các bài tập tình huống 73
<i>Bảng 3.1</i>	Tự đánh giá của hiệu trưởng về mức độ thích ứng với hoạt động QLDH 83
<i>Bảng 3.2</i>	Mức độ thích ứng với hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học trên các biểu hiện 85
<i>Bảng 3.3</i>	Mức độ thích ứng với hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học thể hiện qua giải quyết bài tập tình huống QLDH 90
<i>Bảng 3.4</i>	Mức độ hiểu biết về hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học 91
<i>Bảng 3.5</i>	Quan sát hiệu trưởng tiểu học điều hành cuộc họp 93
<i>Bảng 3.6</i>	Sự hài lòng với hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học 95
<i>Bảng 3.7</i>	Kỹ năng quản lý hoạt động dạy học của hiệu trưởng tiểu học 99
<i>Bảng 3.8</i>	Kết quả quan sát về mức độ kỹ năng QLDH của hiệu trưởng tiểu học 102
<i>Bảng 3.9</i>	Sự thừa nhận của tập thể nhà trường với hiệu trưởng Tiểu học 103
<i>Bảng 3.10</i>	Các ý kiến trong cuộc họp sơ kết học kỳ 104
<i>Bảng 3.11</i>	Ảnh hưởng của các yếu tố chủ quan đến sự thích ứng hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học 106
<i>Bảng 3.12</i>	Ảnh hưởng kinh nghiệm quản lý của hiệu trưởng tiểu học 108
<i>Bảng 3.13</i>	Ảnh hưởng của ý thức rèn luyện bản thân của hiệu trưởng tiểu học 109
<i>Bảng 3.14</i>	Mức độ ảnh hưởng của các yếu tố khách quan 111
<i>Bảng 3.15</i>	Mức độ ảnh hưởng của bầu không khí tâm lý tập thể sư phạm 112
<i>Bảng 3.16</i>	Ảnh hưởng điều kiện hoạt động quản lý của hiệu trưởng tiểu học 113
<i>Bảng 3.17</i>	Chân dung điển hình thích ứng cao với hoạt động QLDH của hiệu trưởng T.T.K 120
<i>Bảng 3.18</i>	Ý kiến đánh giá hiệu trưởng T.T.K 123
<i>Bảng 3.19</i>	Chân dung điển hình thích ứng trung bình với hoạt động QLDH của hiệu trưởng N.V.H 124
<i>Bảng 3.20</i>	Ý kiến đánh giá hiệu trưởng N.V.H 127
<i>Bảng 3.21</i>	Chân dung điển hình thích ứng kém hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học N.T.H.M 128
<i>Bảng 3.22</i>	Ý kiến đánh giá hiệu trưởng N.T.H.M 130
<i>Bảng 3.23</i>	Sự thay đổi thích ứng hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học trước và sau thực nghiệm 132
<i>Bảng 3.24</i>	Thích ứng với hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học thể hiện qua 4 biểu hiện trước và sau thực nghiệm 134
<i>Bảng 3.25</i>	Kỹ năng QLDH của hiệu trưởng tiểu học trước và sau thực nghiệm 135
<i>Bảng 3.26</i>	Sự thay đổi kỹ năng lập kế hoạch QLDH của hiệu trưởng tiểu học thể hiện qua các nhóm kỹ năng thành phần 136
<i>Bảng 3.27</i>	Kết quả quan sát kỹ năng QLDH của hiệu trưởng tiểu học 138

DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ TRONG LUẬN ÁN

	Trang	
<i>Biểu đồ 3.1</i>	Mức độ thích ứng của hiệu trưởng tiểu học ở nhóm ĐC và TN sau TN	133
<i>Biểu đồ 3.2</i>	Thích ứng với hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học của nhóm TN thể hiện qua 4 biểu hiện trước TN và sau TN	135
<i>Biểu đồ 3.3</i>	Sự thay đổi kỹ năng lập kế hoạch QLDH của hiệu trưởng tiểu học	137

DANH MỤC SƠ ĐỒ, MA TRẬN TRONG LUẬN ÁN

<i>Sơ đồ 1.1</i>	Mô hình khung lý thuyết của luận án	58
<i>Sơ đồ 3.1</i>	Tương quan giữa 4 chỉ số thích ứng	104
<i>Sơ đồ 3.2</i>	Tương quan giữa yếu tố chủ quan với 4 biểu hiện thích ứng	114
<i>Sơ đồ 3.3</i>	Tương quan giữa yếu tố khách quan với sự thích ứng hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học	115
<i>Sơ đồ 3.4</i>	Dự báo ảnh hưởng các yếu tố chủ quan đến sự thích ứng hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học	117
<i>Sơ đồ 3.5</i>	Dự báo ảnh hưởng các yếu tố khách quan đến sự thích ứng hoạt động QLDH của hiệu trưởng tiểu học	118
<i>Ma trận 2.1</i>	Ma trận lựa chọn	71
<i>Ma trận 3.1</i>	Ma trận lựa chọn hiệu trưởng trường tiểu học Q.N	122
<i>Ma trận 3.2</i>	Ma trận lựa chọn hiệu trưởng trường tiểu học D.T	126
<i>Ma trận 3.3</i>	Ma trận lựa chọn hiệu trưởng trường tiểu học X.M	130

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Thích ứng có vai trò rất quan trọng, giúp con người tích cực, chủ động, sáng tạo trong hoạt động và nâng cao hiệu quả hoạt động của con người. Để có thể tồn tại và phát triển trong xã hội, để hình thành và phát triển nhân cách của mình, con người phải không ngừng hoạt động. Muốn thực hiện tốt một hoạt động, con người phải có sự thâm nhập vào điều kiện của hoạt động, phải có sự thay đổi trên hai mặt: mặt tâm lí với việc hình thành, phát triển những cấu tạo tâm lí cần thiết và mặt hành vi với việc hình thành những phương thức hành vi mới, nhằm đảm bảo cho hành vi và hoạt động của cá nhân phù hợp với yêu cầu, đòi hỏi của hoạt động - nghĩa là phải thích ứng với hoạt động. Có thể nói, hiệu quả, chất lượng hoạt động, hoàn thiện nhân cách con người phụ thuộc trực tiếp vào mức độ thích ứng của cá nhân con người trong hoạt động.

1.2.- Hoạt động dạy học là một hoạt động trọng tâm, hoạt động quan trọng nhất của nhà trường trong việc đào tạo học sinh, đồng thời dạy học được xem là con đường giáo dục cơ bản nhất, chuẩn tắc nhất để thực hiện mục đích giáo dục tổng thể. Hoạt động dạy học chiếm hầu hết thời gian trong các hoạt động giáo dục, chi phối các hoạt động giáo dục khác trong nhà trường. Cho nên trong trường học khi nói đến hiệu quả giáo dục là nói đến hiệu quả hoạt động dạy học và nói đến tăng cường hiệu quả quản lý trường học là nói đến tăng cường hiệu quả hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng. Nhiệm vụ của nhà trường nói chung, hoạt động dạy học nói riêng được thực hiện tốt hay không phụ thuộc vào nhiều yếu tố, một mặt là nội lực của người giáo viên Tiểu học (năng lực và phẩm chất của giáo viên), mặt khác (ảnh hưởng trực tiếp) là quản lý dạy học của hiệu trưởng Tiểu học. Vì vậy, quản lý hoạt động dạy học là nhiệm vụ trọng tâm trong quản lý giáo dục nói chung và quản lý nhà trường nói riêng, quyết định tới hiệu quả quản lý trong nhà trường.

- Giáo dục tiểu học là bộ phận quan trọng, là nền móng trong hệ thống giáo dục quốc dân, mục tiêu của giáo dục tiểu học là “*giúp học sinh hình thành những cơ sở ban đầu cho sự phát triển đúng đắn và lâu dài về đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm*

mỹ và các kỹ năng cơ bản để học sinh tiếp tục học trung học cơ sở” [72]. Nhiệm vụ trọng tâm hàng đầu của trường tiểu học là “*tổ chức giảng dạy, học tập và hoạt động giáo dục đạt chất lượng theo mục tiêu, chương trình phổ thông cấp tiểu học*”. Quản lý trường tiểu học thực chất là quản lý một hệ thống xã hội mang dấu ấn đặc trưng của quản lý quá trình lao động sư phạm, mà người hiệu trưởng hạt nhân chủ yếu ứng dụng khoa học quản lý, cải tiến các biện pháp quản lý để thực hiện mục tiêu giáo dục và đồng thời là người chịu trách nhiệm tổ chức, quản lý các hoạt động và chất lượng giáo dục của nhà trường. Thích ứng nhanh với hoạt động quản lý dạy học sẽ giúp hiệu trưởng tiểu học thích nghi với điều kiện, yêu cầu của hoạt động quản lý dạy học, từ đó giúp hiệu trưởng tiểu học chủ động, sáng tạo trong hoạt động quản lý dạy học và nâng cao hiệu quả hoạt động quản lý dạy học, góp phần nâng cao chất lượng dạy học trong trường tiểu học. Vì vậy nghiên cứu sự thích ứng với hoạt động quản lý dạy học là cơ sở để nâng cao chất lượng quản lý, chất lượng dạy học trong trường tiểu học.

1.3. Báo cáo chính trị Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng đã nêu: *Phát triển giáo dục và đào tạo cùng với phát triển khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu*, đồng thời nhấn mạnh: *Cần đổi mới căn bản toàn diện nền giáo dục Việt Nam theo hướng chuẩn hóa, hiện đại hóa, xã hội hóa, dân chủ hóa và hội nhập quốc tế* [21, tr.131]. Đổi mới quản lý giáo dục là nhiệm vụ trọng tâm, là khâu đột phá trong đổi mới giáo dục căn bản và toàn diện nền giáo dục Việt Nam. Đứng trước đòi hỏi đổi mới, để hoạt động quản lý đạt hiệu quả cao đòi hỏi người hiệu trưởng tiểu học phải kịp thời thích ứng với hoạt động quản lý nói chung, quản lý dạy học nói riêng.

1.4. Nghiên cứu sự thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học hiện nay chưa được quan tâm đúng mức, còn ít đề tài tập trung vào nghiên cứu vấn đề hiệu trưởng tiểu học ở Việt Nam thích ứng như thế nào với hoạt động quản lý dạy học cũng như biện pháp nâng cao mức độ thích ứng của của hiệu trưởng tiểu học với hoạt động quản lý dạy học. Nghiên cứu và tìm ra biện pháp nâng cao mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học sẽ giúp hiệu trưởng tiểu học nâng cao mức độ thích ứng hoạt động quản lý dạy học, từ đó nâng cao chất lượng dạy học trong nhà trường tiểu học.

Xuất phát từ những lý do nêu trên, chúng tôi lựa chọn đề tài: "**Mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng trường tiểu học**".

2. Mục đích nghiên cứu

Làm rõ biểu hiện và mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng trường tiểu học, các yếu tố ảnh hưởng tới mức độ thích ứng của hiệu trưởng trường tiểu học với hoạt động quản lý dạy học. Trên cơ sở đó đề xuất và thực nghiệm các biện pháp nâng cao thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng trường tiểu học.

3. Đối tượng, khách thể và giới hạn nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Biểu hiện và mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng trường tiểu học

3.2. Khách thể nghiên cứu

- Khách thể điều tra khảo sát thực trạng: 173 hiệu trưởng trường tiểu học có thâm niên làm hiệu trưởng dưới 10 năm; 156 người cán bộ quản lý (hiệu phó, tổ trưởng, chủ tịch công đoàn) và giáo viên của các trường tiểu học tỉnh Nghệ An.

- Khách thể thực nghiệm: 27 hiệu trưởng trường tiểu học có thâm niên làm hiệu trưởng dưới 5 năm.

3.3. Giới hạn nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu: Đề tài nghiên cứu các biểu hiện, mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng trường tiểu học.

- Khách thể và địa bàn nghiên cứu: Hiệu trưởng các trường tiểu học tỉnh Nghệ An có thâm niên hiệu trưởng dưới 10 năm.

- Nội dung nghiên cứu: Hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng trường tiểu học gồm ba nội dung: quản lý hoạt động giảng dạy của giáo viên, quản lý hoạt động học của học sinh và quản lý các điều kiện đảm bảo cho hoạt động dạy học. Đề tài giới hạn chỉ nghiên cứu mức độ thích ứng của hiệu trưởng trường tiểu học đối với quản lý hoạt động giảng dạy của giáo viên.

4. Giả thuyết khoa học

- Mức độ chủ động, tích cực thay đổi nhận thức, thái độ và hành vi đáp ứng yêu cầu quản lý dạy học là chưa cao, dẫn đến thích ứng với hoạt động quản lý dạy

học của các hiệu trưởng tập trung ở mức trung bình. Có sự khác biệt về mức độ và biểu hiện thích ứng hoạt động quản lý dạy học ở các hiệu trưởng có thâm niên quản lý khác nhau, giới tính khác nhau.

- Có nhiều yếu tố ảnh hưởng đến sự thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học. Mức độ ảnh hưởng của các yếu tố là không giống nhau, trong đó có ảnh hưởng nhiều nhất là kinh nghiệm quản lý của hiệu trưởng tiểu học và ý thức tự rèn luyện bản thân của hiệu trưởng tiểu học.

- Cung cấp những tri thức cơ bản về hoạt động quản lý của hiệu trưởng tiểu học và tổ chức rèn luyện kỹ năng quản lý dạy học cho hiệu trưởng tiểu học thì hiệu trưởng tiểu học sẽ nâng cao mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học.

5. Nhiệm vụ nghiên cứu

5.1. Làm rõ các khái niệm công cụ: thích ứng, hoạt động quản lý dạy học, thích ứng với hoạt động quản lý dạy học, biểu hiện và mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học.

5.2. Khảo sát thực trạng mức độ thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng, các yếu tố ảnh hưởng đến thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học.

5.3. Đề xuất và thực nghiệm biện pháp tác động nhằm nâng cao mức độ thích ứng đối với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học .

6. Phương pháp nghiên cứu

6.1. Phương pháp luận

Việc nghiên cứu được tiến hành theo các nguyên tắc tiếp cận sau đây:

- Nguyên tắc tiếp cận hoạt động: xem sự thích ứng như một phẩm chất tâm lý được hình thành, phát triển và biểu hiện trong hoạt động. Nghiên cứu thích ứng với hoạt động quản lý dạy học của hiệu trưởng tiểu học phải thông qua thực tiễn hoạt động quản lý dạy học của người hiệu trưởng tiểu học.

- Nguyên tắc tiếp cận hệ thống: Xem xét đối tượng nghiên cứu (thích ứng hoạt động quản lý dạy học) với tư cách là một hệ thống cấu trúc, bao gồm các thành tố (nhận thức, thái độ, hành vi) có liên quan với nhau, quy định lẫn nhau, đồng thời